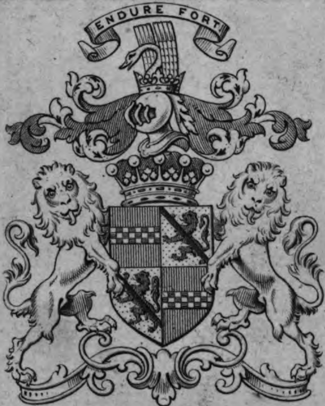

ENDURE FORT

SLAVJANKE

od X^a.

sa historičkimi primetbami.

SLAVJANKE.

od Xa.

U Zagrebu 1848.
Tiskom Franje Županа.

Citim že přináležim veškeremu Slovanstvu, a veškere slovanstvo že přinaleži mně. To jest má hrdost, to jest má pycha, o kteru se nedám připraviti obmezenim mého národa na jeden tisic mil. V širšim světě bydlim ja, nežby zavist dopustiti chtěla; početnejšim se slavim narodem nežli ráda slyši, — Na okresu mého kraje nezapáda slunce, a bohda i sláva nezapadne vněm, dokud posledni syn a dědic jeji neprestane hlasiti se kni.

Antonin Marek.

I.

Slavorum montes Slavorum numina flete,
Flete meos natos, magnosque dolores,
Sic volo, sic cupio Slavorum saucia mater.

Jacobus Jacobaeus.

I.

Sveta goro sveta, [1])
Ti samoće stanu!
Ponos Maćedonie,
Drugi Vetikanu!

Mnogo si ti znoja
I blaga popila
S kim te je slavjanska
Pobožnost hranila.

Slavjan te posveti,
Slavjan te ukrasi;
A ti jadna hoćeš
Sada gèrčka da si.

Sěti se, o goro!
Dušana i Save,
Pa sad kèrstom vodi
Slavjanske zastave.

II.

Dodono! Dodono!
Hram Arbanie sveti,
Kamo cèrna tica
Tebanska doleti.

Tica golubica,
U toj tici vila,
Koja sobom nilsku
Mudrost je donila. [2])

Sad već neima vile
Nit mudrosti vira,
Divjač hrani silnog
Pašu i vezira.

Dodono, ti zovi
Slavjansku sad vilu [3])
Da ti poda knjigu,
Da satare silu.

III.

Cèrna Goro cèrna,
Tvèrdjo věkovita,
Pred kom izginuše
Vojske divjih Skita'?

Gole tvoje stěne,
I goli junaci,
Slavjanske su slave
Najsvětlii traci.

Jedina si jošte
Slavjanska sloboda,
Čim su druge pale
Neslogom svog roda.

Goro! ti osvoji
Duh sadašnjeg věka
Pa ćeš biti slavska
Medina i Meka.

IV.

Balkane! Balkane!
Jezgro Bulgarie,
Gdě slavjanska carstva
Ustaše najprie.

Stražo ti Bizanta,
Grobe gèrčke dike,
Perzjanskog smionstva,
Rimske lovorike.

Ti sad mirno gledaš
Sina svog nevolje,
Kog i Gêrk i Turčin
I Škipetar kolje.

Zašto mu ne podaš
Barem svoje vode
S njimi da poplavi
Vragove slobode.

V.

Bělgrade! Bělgrade!
Ti stolico puka,
Vèrh kog sablju dèrži
Trih vladarah ruka.

Ti studenče bistri
Na dunajskom kraju,
U kog se sve misli
Slavjanske lěvaju!

Robstvo ti je stèrto,
Al su lanci cěli,
Rod ti svadja mori,
Turčin ferman děli.

Zaman ti knezovah
Zaman tašte slave,
Dok te od brata děle
Osmanske tvèrdjave.

VI.

Uno, kèrvna Uno!
    Bratomorstva ždrělo, [4])
Nad kim se raduje
    Koran i razpelo.

Ti zèrcalo jasno
    Slavjanskog života,
Ti ilirskog roda
    Diko i sramota!

Usahni dnom tvojim!
    Neka u njem gleda
Tužna Bosna vrělo
    Věčnog svog nereda.

Neka tu uništi
    Vir nesrěće svoje:
Mèržnju radi věre,
    I domaće boje.

VII.

Oj more ilirsko! [5])
Blago Dalmatina,
Prě neg posta robom
Němca i Latina.

Ti korito čudno
Koje sav svět lovi,
Na kom se dělіše
Carstva i světovi. [6])

Ti svim nosiš blago,
Ki ti se pomole,
Samo Dalmatine
Věk ostavljaš gole.

Smiluj se tvim sinom,
Daj im darak mali,
Ono, što su njima
Tudjinci ukrali.

VIII.

Triglave! Triglave!
Čuvaru jezera,
Kèrst odkuda slavske
Bogove protěra. [7]

Ti si vidio bunu
Epula [8] Batona, [9]
Vidio pasti Metul [10]
Slavio si Samona. [11]

Gledao si seljana,
Kom na stolcu svomu
Klanjahu se knezi
U koruškom domu. [12]

Sada tužan gledaš
Poněmčena polja, —
Vrati starče dětci
Vrěmena tvá bolja.

IX.

Gore, mile gore!
Ej hèrvatske gore!
Gdě slobodi staroj
I sad vile dvore.

Vi ste tajne zibke
Mnoge krěpke misli
Koje se odzvaše
Na Sajni i Visli.

Vi ste čuvarice
Mnogieh gradova',
Gděno slomi glavu
Holost dušmanova.

Troje zlo al jošte
Srěću od vas těra,
Zlo hèrvatsko staro:
Lěnost, jal, nevěra.

X.

Dunave! Dunave!
Otče slavskieh rěkah, [13])
Sjajni spomeniče
Davnih boljih věkah.

Grobe ti i brode
Barbarskieh četa',
Kojih rod još čeka
Slavjanska osveta.

Razlij tvoju dětcu
Po širokom podu,
Kog oteše vrazi
Slavjanskom narodu.

Pa ih nosi natrag,
Gdě ih pakó rodi,
Odkud su doněli
Smèrt slavskoj slobodi.

XI.

Polja, ravna polja!
Srěm-banatska polja,
Gdě obilno sipa
Hlěb nebeska volja.

Vi ste kèrv sisala
Mnogoga Aziata,
Kad je htěo gazit
Kèrstjanskog vam brata.

A sad vam se gazi
Čest vašega čeda,
Kad pred divjim skotom
On Magjarskim prẹda.

Probudite vaše
Pavle i Lazare, [14])
Pa će oni šakom
Pokorit Magjare.

XII.

Krivane! krivane!
　　Ti sèrce Slavjanah,
Kamo strěle nosi
　　Bura sa svieh stranah.

Ti sve bóli ćutiš
　　Nesrětnog naroda,
Koje njemu Němac
　　I brat Madjar poda.[15])

Al još oko tebe
　　Zdrav duh uvěk pèrši,
Kog stolětna muka
　　Nemože da skèrši.

Oružaj svog sina!
　　Sad je tomu vrime,
Věk ga u boj zove,
　　Slavjanstvo je š njime.

XIII.

Běla goro běla!
Goro ti prokleta,
Gdě se Němcem klanja
Slavjan dvě sto lěta'. [16])

Ti nevrědna majko
Husova pepela,
Ti Žižkova duha
Ubojice směla.

Stopi se s Blanjikom,
Pa se š njime smèrvi,
Nek se iz vas rode
Dětca česke kèrvi.

Nek se š njimi vrati
Českoj danak stari,
Kada š njom vladahu
Čeh i Otokari.

XIV.

Zemljo, tužna zemljo
Odre, Labe, Sale!
Gdě su grozne žèrtve
Slavske kèrvi pale.

Strašna uspomeno
Mèrtvog Slavjanina,
S razvalinom Retre,
Arkone, Volina. [17])

Zemljo! daj obrodi
Hranom otrovanom,
Koju podmetnuše
Němci tu Slavjanom.

Nek ju sad i Němci
Malko pokušaju,
Neka se priuče
Slavjanskomu vaju.

XV.

Krakovė! Krakove!
Ti baštino Kraka,
Ti slobode Poljske
I zibka i raka. [18])

Ti susěde tužni
Humka*) Košćiuškova,
Kog zahvalni narod
Suzami okova.

Otvori o grade
Grobne tvé pećine,
Neka tu saberu
Otci svoje sine.

Nek ih tu nauče
Ljubit Poljsku drugu,
U širjem, slobodnom
Slavjanah okrugu.

*(Humak t. j. brěžuljak, (Grabhügel.)

XVI.

Moskvo, slavna Moskvo!
Sveta ti carice!
Kojoj nov grad Petrov
Nepotamni lice.

Ti si divno stèrla
Čude i Tatare,
Sačuvala věru,
Običaje stare.

Sažgala si sobom
Nesrěću svog roda,
Kojno kod Poltave
Strah svem světu podȁ.

Rusia na te gleda,
Slavjanstvo te čeka,
Da nam svima budeš
Nove dobe jeka.

II.

Bože! Bože! ktery dobře minil
Weždy s národy si všechnemi:
Ach už nikdo neni na zemi
Kdobi Slavum spravedlivost činil.

Jan. Kollar.

I.

Heleni! Heleni!
Učitelji světa,
Tko vam podà nauk
Prě Omirskih lěta'?

Lin, Orfeo, Tamir,
Nisu li to bili,
Koji su vas pèrvi
Duhom prosvětili? [10])

Nje porodi Trakie
Slavjanski lúg prosti,
Pun duha pěsničkog
I mudre tajnosti.

Čim to Trakom platì
Slavna Gèrčka stara?
Tim, što im ime podà
Divjačnih barbara'?

II.

Rimljani! Rimljani!
Vi narod oholi,
Radi koga ljudstvo
Móra kèrvi proli.

Tko su bili oni
Vitezi i cari,
Rad kih vas proslavi
Novi svět i stari?

Na ilirskoj zemlji
Rodiše se oni, [20])
Iliria vam stokrat
Spás i život doni'!

Čim to Rim zahvali
Sinu ilirskomu?
Tim, što ga učini
Robom u svom domu!

III.

Němci! aj vi Němci! [21])
Mudro umstvujući,
Pohlepni vi gosti
U slavjanskoj kući!

Rad věre ljubavi,
Slavjane ste klali,
Rad vaše prosvěte
Jezik ubijali.

S prosvětom ste glupost,
S věrom ste nevěru
Slavjanskom doněli
Jugu i sěveru.

Pa sad još želite
S nama se svezati?
Znajte, da se zmijom
Samo zmija brati.

IV.

Francezi! Francezi!
Hrabri Galie sini,
Vam su uvěk bili
Drugovi Slavini.

S Vendi ste uzbili
Cezarovu silu, [22])
S Eciom predobiste [23])
Paklenog Atilu. [24])

Slavjan vam uzvisi
Novu vašu slavu,
Kad pred vami prignu
Europa glavu.

Nu vašega puka
I velikog cara
Hvala bi jedina:
Rěči i prevara. [25])

V.

Italio! Italio!
Grěšnice ti stara,
Koja slavsku zemlju
Najpèrva pohara.

Mnoge ti Sláv doni
I žèrtve i dare,
Poda tebi slavne
Probe i Belizare. [26])

Na prestol te pozva,
Sine tve prigèrli,
Koji su mu jezik
I u cèrkvi stèrli. [27])

S molbami se često
K tebi on obrati,
Nu tvoj dár biaše:
Fratri i Legati.

VI.

Venecio! Venecio!
Gradu božanstveni,
Kog su veličine
Ostanci: kameni.

Tko podignu tebe
Iz dna móra pèrvi?
Tko uzdèrža tvoju
Vladu sa svom kèrvi?

Veneti su jedno,
Drugo Dalmatini,
Oba jedne majke
Slavianske sini.

Ko što tvoje ime,
Da biaše hvala,
Ti Venecio slavna
Nikad nebi pala.

VII.

Madjari ! Madjari !
Vi potomci Huna, [28])
Kog bi žezlo kandžuk,
A rogovi kruna. [29])

Vi rodjaci vrědni
Oholog Avara,
Koga je proklela
Povèstnica stara!

Šajo, Varna, Mubač
Ubi vas trikrati,
Al vam Slavjan život
I slobodu vrati.

A sad ste neharni
Slavjana dušmani?
Dèrhtajte! jer njega
Věk i pravda brani.

VIII.

Osmani! Osmani!
Vi zmajevi ljuti,
Nije li vas moro
Slavjan podìgnuti?

Nisu li Slavjani
Bili Janičari,
I veziri vaši
Pokraj carah cari?

Strah biaše oni
Kèrsta i pogana,
Vèrgnuvši pó světa
Pod noge Sultana? [30])

Lěpe zato od vas
Primiše darove:
Čalmu, koran, kolac,
Divjač i okove.

IX.

Evropo, Evropo!
Gdě prosvěta cvati,
I ti Azio divna
Svih naukah mati.

Znate li vi, što je
Vaša tvèrdja živa?
Što vaš jug i sěver
Davno sjedinjiva?

Slavjanski je narod
Véz vaš i tvèrdjava,
Kojno vama věrno
Dvori zabadava.

On se vama tuži,
Moli, jadikuje,
Ali nitko od vas
Neće da ga čuje.

X.

Oblaci! Oblaci!
Vi nebesko vélo,
Vi uzdasi zemni,
Vi slobode sèlo,

Med vami se orli
U svom kolu viju,
Pod vašom obranom
Zrak slobode piju.

A Slavjane tužne
Duboko pod vama
Podjedno pritišće
Raznog robstva tama.

Šaljite vi orle
Dole k Slavjaninu,
Da ga ti nauče
Letèt u visinu.

XI.

Nebesa! Nebesa!
Gděno bozi sěde,
Gdě se nepoznadu
Krivnje niti běde.

Vi glědate mirno
Stotinu věkovah,
Tuge i progone
Slavjanskih sinovah.

Uzdèrmajte zemljom,
Nek se sve razvali,
Pa tad sveti grom vaš
Slavjane razpali.

Neka š njime kazne
Zemni porod krivi,
Kom ni to nij' pravo:
Što još Slavjan živi.

XII.

Slavjani! Slavjani!
Vi narodah sluge!
Vi čuvari carstvah!
A drugovi tuge.

Tudji vi kmetovi!
Tudji vi vojaci!
Gdě su vaša polja?
Gdě vaši barjaci?

Nigdě ništa svoga,
Od nikog ljubavi,
Svi vas puci mèrze,
Svak vas pod se spravi.

Na noge se dižte!
Mač u ruke sada!
Tudjinstvo nek padne,
Slavjanstvo da vlada.! —

HISTORIČKE PRIMĚTBE.

1. Sveta goro sveta,
Ti samoće stanu.

Neima možebiti znamenitiega města za Slavjane ilirske, nego što je sveta gora maćedonska. Gèrci ju zovu Athos, u staro vrěme zvala se je sa cělim svojim poluotokom, Akte. Već za vrěme Tukidida govorilo se je tu směšanim jezikom gèrčkim i tračkim, kao što se i danas govori gèrčki i slavjanski. Na toj gori stajaše u staro vrěme i oriaška slika tračkog Jova. Govore tamo ljudi, da od ove slike još sada jedan komad u někoj tamošnjoj jarugi leži. Za vrěme bizantinskog cesara Basilia maćedono-slavjana, (god. 867 — 889) sagradi tu carigradski kaludjer Ivan Kolobos pèrvi manastir, nedaleko od grada Hierisa, na onom komadu zemlje, koju su Gèrci Slavjanom oteli. Ovomu Manastiru pokloni Basilio cělu za onda pustu goru Athos. Drugi carigradski kaludjer Anastasia ustroji pèrvi oko god 959 — 969. red i život družbah kaludjerskih. Uslěd ovoga ustrojenja postà manastir Lavra glavom svih drugih manastirah. Kaludjeri bili su tu već od početka sami skoro Slavjani. Kažu, da se u manastiru Lavri još i sada nalazi starinski ru-

kopis u jeziku na pó slavjanskom na pó gèrčkom, koj sadèržaje suvrěmenu pověstnicu od postanka pèrvieh manastirah. Za vrěme Konstantina Monomaha (1042—1054) živilo je tu već blizu do 700 kaludjerah. Sada ih ima do 4000, od kojih su velikom stranom svi rodjeni Slavjani, ali pod upravljanjem Gèrkah. Istu liturgiu koja ovdě něgda posve slavjanska biaše, zaměnili su po svih skoro manastirih s gèrčkom. Pa ipak je najviše manastirah i to najbogatiih, sazidano po zapovědi slavjanskih vladarah i boljarah, nadareno slavjanskim novcem i blagom, slavjanskimi zemljami, slavjanskimi knjigami i rukopisi. Šest velikih manastirah sagradiše tu sèrbski i bugarski vladari, i to: manastır Hilendarski, Zogravski, Šimonpetarski, Sv. Pavla, Ksenovski, i 'Rusikovski. Osam drugih povećih utemeljeno i obogatjeno je po svakojakih slavjanskih vojvodah, boljarih itd. Kao što něgda, tako podupiraju i sada ruski car i ostali slavjanski knezovi, bogatiri itd. svetu ovu goru s novci, s napravami, i drugimi dari; ali nitko od Slavjanah nemisli na to: da ju podupira i duhom slavjanskim, te da pogèrčene ili grecizirane kaludjere, predobi za naměre slavjanske i za knjiženstvo slavjansko. Slavjanski ondešnji kaludjeri, neslědeći priměr sèrbske i ruske bratje svoje, malo mare za Slavjanstvo. Opojeni gèrčkim duhom gledaju oni iz neznanstva ili nehajstva nepriateljskim okom na Slavjane i pušćaju bezbrižno,

da se po svakojakih putnicih raznaša po širokom světu veliko ono duševno blago slavjansko, što se tamo u spravu položi: to u mnogovrědnih staro-slavjanskih rukopisih, to u tiskanih rědkih slavjanskih knjigah, to u znamenitih slavjanskih umotvorih. Osobitu skèrb na blago ovo morali bi imati Bugari, Sèrblji i mi ostali ilirski Slavjani, ako hoćemo da nam ono malo spomenikah prošastnosti naše, što nam je i od srodnih i od tudjinskih grabežljivih rukuh preostalo, na našu korist sačuvano bude. Trěbalo bi dokazati kaludjerom svetogorskim, koji se slěpo klanjaju i Gèrku i Turčinu i dalekomu Rusu, bolje nego najbližim susědom slavjanskim, da se od onog naroda, na kojega nekadašnjoj zemlji živu, koj im sagradi cèrkve, manastire i kuće; koj im pokloni najpèrvi blago i velike široke zemlje; te koj im je po zemljopisnom položaju najbliži; mnogo više nadati mogu, nego od slabih Gèrkah i Turakah, ili od dalekoga priatelja, od kog ih děle deržave i mora.

---

2. Koja sobom nilsku
Mudrost je donila.

Arbania biaše već u ono doba, kad se započe poznavati žitje narodah u Europi, plodna ale-

goričkimi bajkami, umnimi pričicami, i glasovitimi proročišti (orakuli). Medju poslědnjimi biaše najstarie u cěloj Europi proročište D o d o n s k o.

Homir, tako rečeni otac pěsničtva, napominje u knjizi XVI. v. 233. svoje Iliade, Dodonu slědećimi rěčmi: „O Perune (Zeus) dodonski! koj bivaš u dalekoj dubravi od D o d o n e i tamo vladaš, gdě te okolo stanujući Seli (sravni selo) dvore, neopranima nogama, na zemlji spavajući.“

Obširnie govori o Dodoni Herodot, otac Historie, u knj. I. gl. 550. Na velikom putovanju svome posěti on i dodonsko proročište, zabilěživši ono, što je od dodonskih proročicah i seljanah čuo o postanku istoga proročišta. „Dvě cèrne golubiee (piše on) poletiše iz egipatske Tebe, od kojih jedna ostà u Libii, a druga sědne na něki dúb u dubravi dodonskoj, i poče čověčjim glasom nagovarati bližnje stanovnike, neka podignu ovdě hram caru bogovah: Perunu. Čuvši taj glas stanovnici dodonski i dèržeći ga za glas bogovah, sagradili su tu hram caru bogovah i tako je nastalo dodonsko proročište,“— O Dodoni pišu: i Plinius, Virgilius, Servius, Const. Porphir., i mnogi drugi; nu da čujemo, kako je novii englezki historik John Gillies u svojoj starogèrčkoj historii, razrěšio alegoričku onu bajku. „Bez alegorie (veli Gillies) moramo tu pověst tako raztumačiti: Jedna

žena spadajuća k duhovnoj službi hrama Tebanskoga kraj Nila, zarobljena od feničkih gusarah, dovedena bi od ovih u Epir, i prodana tu kao robkinja. — Cèrnomanjasta Egipatska njezina mast (Teint) učini, što su ju cèrnom prozvali stanovnici Tesprocie, sušedi ilirskih pukah, koje gèrčki historici slave radi njihove krasote, živahnosti i dugoga života.« Ova rečena žena, došavša iz umne svoje domovine, medju tako rečene barbarske ljude, uzvisi se nad njimi umom svojim i upotrèbi svoj nauk proricanja, koj je već onda kod egipatskih duhovnikah mnogo razširen bio. Iz pèrva nastani se ona u tamnu dubravu, pod sěnu stăroga duba, gděno puku podavaše tajne odvěte; njezin se glas raznese time po světu, i to joj pribavi više sličnih drugaricah. Na skoro dèržahu svi susědni puci to město za sveto i podigoše tu hram caru bogovah, okolo kojega se s vrěmenom nastani množina dvorbenikah.

Gore opisanoj Herodotovoj bajci, nalaze se slične mnoge Alegorie jos sada u naših narodnih pěsmah. Tako dolazi u jednoj pěsmi o Caru Lazaru slědeće:

Poletio soko, tica siva,
Od svetinje od Jerusolima,
I on nosi ticu lastavicu.
To nebio soko, tica siva,
Već je bio svetitelj Ilia,

On nenosi tice lastavice,
Veće knjigu od bogorodice
Odnese je Caru na Kosovo itd. —

Znati moramo, da ne samo podobni kipovi i izrazi u duhu naroda slavjanskoga jošte sada živu, nego da isto ime starodavnoga města, proročišta i božice Dodone, kao što se je nalazilo kod pukah slavjanskih něgda, tako se jos sada nalazi.

Za vrěme Svetoga Otta zvalo se je u slavjanskoj Pomorskoj; jedno město Dodona. Sravni vita S. Ottonis Lib. 37. p. 688.: „Moventes autem a Julina (Volin slavni grad slavjanski) Dodonam venimus.“ A dole niže: „Transito flumine, quod Dodonam praeterlabitur, civitatem invenimus.“

Božica Doda i Dodola kod Ilirah, Dunda i Dida kod Slovakah i Čehah. Dada, Dzidza (sravni Dzidza kaludjerski manastir ne daleko od starinske Dodone u Arbanii) Dzidilia kod Poljakah, Did i Didilia kod Rusah, poznata je još sada i živi u ustih i pěsmah naroda. Čujmo kratko opisanje Vuka Stefanovića, kako ilirski puci, spomen božice ove i sada slave: „Dodole (zovu se veli on) několiko děvojakah, koje lěti, kad je suša, idu po selu od kuće do kuće, te pěvaju i slute, da udari kiša. Jedna se děvojka svuče sa svim, pa se onako gola uveže i obloži različnom travom i cvětjem tako, da joj se koža nevidi nigdje ni malo, i ta se zove

Dodola *). Onda zadju od kuće do kuće, kad dodju pred kuću, onda Dodola igra sama, a one druge děvojke stanu u red i pěvaju različne pěsme; potom domaćica ili drugo kakovo čeljade uzme pun kotao ili kabao vode, te izlije na Dodolu, ona jednako igra i okretje se." U dodolskim se pěsmama pripěva na kraju uza svaku vèrstu „oj dodo, oj dodole!" vidi nar. pjesme od Vuka u Beču 1841 dio I. list. 112.,

Naša Doda boga moli,
Oj dodo, oj dodole,
Da udari rosna kiša,
Oj dodo, oj dodole. i. pr.

Kad idu preko sela:

Mi idemo preko sela,
Oj Dodole,
Moj božole;
A oblaci preko neba,
Ôj Dodole,
Moj božole! i. pr.

---

*) Sravni iz gèrčke Mythologie 1. Dodone kći Jupitra i Europe. 2. Dodone jedna od okeanskih vilah (Nimfah). 3. Dodonide, vodene vile, koje su odgojile novorodjenoga Jupitra. 4. Dodon rěka kod Dodone arbanske. N se često pretvara kod slavjanah u l. kano mnogo u mlogo itd.

Nu da nebi tko mislio, da ime Dodo s Dodonom sravniti ļi měnjati se nemože, napominjem ovdě još i to, da su isti starinski pěsnici upotrěbljivali obadva imena, tako na pr. veli Simmias Rhodius: „Sedem Jovis Saturnii beata suscepit Dodo."

Još dan danas zovu se dubrave na planini Džumerki (negda Tomari) šume dodonske, i spadaju na Arbansku krajinu Zagorje, po kojem teku glasoviti mitologički potoci: mali Dodon, gorki Akeron i smèrtonosni Kokito. Ne daleko odavle leži i znamenito jezero Akeruzie, (sada jezero od Janine) bajoslovno polje elizejsko, i slavni brěg Pindus, sada nazvan Mezovo, kud se i sad slavjanske pěsme ore. Francez Pouqueville, koj tuda god. 1801 putovaše, opisao je ganljivimi rěčmi okolicu i stanovnike od ovoga Zagorja.

---

3. Dodono ti zovi
Slavjansku sad vilu.

Neima sumnje, da su u dolinah arbanskih i tračkih već u najdavnia vrěmena stanovati morali Slavjani, pod stranim imenom. Mnogo se je dosad već o tom ludo i umno pisalo. Najnovii i najbolji spisatelji dèržavah tursko-slavjanskih, medju njimi

Ciprian Robert, potvèrdiše mnenje ovo. Poslie kako bi ovaj oštroumni Francez, prošo bio čitavu Arbaniu, proučio narav i jezik pukah arbanskih, običaje njihove i staru povèst njihovu; napisà on ove rěči: Neima ni dvojbe, da je arbanska zemlja obćenita zibka plemena gèrčkog i slavjanskog". Uvěreni smo, da neće ni o tom dvojiti nitko, da se današnja Arbania sa svojimi škipetarskimi i slavjanskimi stanovnici, jedino srědstvom Slavjanske prosvěte izobraziti, ostaloj Europi približiti i na novo podići može.

---

4. Uno, kèrvna Uno!
Bratomorstva ždrělo.

Zelena rěka Una, koja děli austriansko cesarstvo od carstva turskoga, vidila je možebiti više ubijenih tělesah slavjanskih junakah, s ove i one strane brěga svoga, nego što bi njimi korito svoje napuniti mogla. Brat stoji tamo proti bratu pokèrvi i jeziku. Hèrvat proti Bošnjaku, sjedinjeni něgda, razcěpljeni sada jedinom Unom. Svaki skoro dan biju oni medju sobom boj, pale sela, grabe blago, otimlju stada, pozivaju se na mejdan, porugivajući se jedan drugomu. Pa zašto? samo zato, što ovaj služi Němca a onaj dvori Turčina. Sluge obadva, obadva robovi

tužni, u verigah tudjih. Svoga neima ništa ni jedan ni drugi. Jednomu može oteti sve Cesar i General, drugome sve car i paša. Nesrětni su obadva. Jednako bugare pěsme žalosne, jednako stenju za starinskimi boljimi vrěmeni. Pa se ipak mèrze, pa se ipak svadjaju, pa se ipak kolju, te bojadišu bělu i zelenu Unu cèrvenom kèrvlju svojom i pašu tako zemlju svoju tudjimi bojami.—Eto ti ploda lukave politike tudjinacah, koja Slavjane po svem světu manje više gnjete. Eto ti ploda starinske nesloge Slavjanah, koju tudjinci posadiše medju nas, da vladaju nad nami. Nesloga radi věroizpovědanja, nesloga radi osobe vladarah, nesloga radi načina upravljanja, vladaše negda s ove i one strane Une; sada su svi složni u medjusobnoj mèržnji, u uzajemnom nepriateljstvu.

---

5. Oj more ilirsko.

More jadransko zvali su najstarii pěsnici gèrčki i rimski, kao Kallimah, Apollonius, Strabo, Virgilius itd. morem ilirskim. Od noviih spisateljah napominje o tom i Farlati slědeće: Ab Illyriis, qui jam inde ab interitu utriusque Dyonisii ante Agronem, jus Adriaticae navigationis usurpare et rebus copiisque maritimis florere coeperant, hoc mare

cognomen Illyrici acceperat, quod perpetuo deinde apud scriptores simul cum Adriatico vocabulo retinuit. Praeterea ab ipsamet maritima regione, quae a Venetis usque ad Epirotas per totam maris longitudinem porecta Illyrici vocabulo suberat, mare illam praeterfluens rite appellari potuit Illyricum.“ Farlati Illyr. salr. Tom. I. p. 209. Sad su se vrěmena proměnila. Kao što su tudjinci sve skoro što biaše slavjansko posvojili, tako žele i more ovo ilirsko, ili kako ga slavni Ariosto zove slavjansko: (Come Apennin scopre il mar Schiavo. Orl. fusioso. Canto IV. 11.) silom posvojiti vèrni drugovi Němci i Madjari. Něma kod Tèrsta više ni jadranskoga ni slavjanskoga móra, nego po němačkom smislu i po volji němačkih novinarah, novog mora němačkog, die deutsche See. Koje kod Rěke opet ime svoje pretvara u: Magjari Tenger.

---

6. Na kom se děliše
Carstva i světovi.

Tko nezna, da je na jadranskom moru bijen boj medju Cezarom i Pompejom za carstvo rimsko i za vladanje světa. Ostale bojeve medju Mletčani Hèrvati, Genovezi i Turci neću ni da napominjem.

7. Triglave! Triglave!
Čuvaru jezera,
Kèrst odkuda slavske
Bogove protěra.

Triglav, najviši je brěg u Krajnskoj, do 10,000 sežanjah visok. Njegova sěverna strana pokrita je věčnim sněgom. Pod ovim brěgom stoji medju strahovitimi stěnami i klisurami jezero bohinsko. Iz toga jezera teče Savica u Dolinu bohinsku, narešenu poljem i seli. Tko i nebi znao, da je Triglav ime jednogá od najviših bogovah staroslavjanskih, mogo bi pasti po imenu jezera i doline bohinske na tu misao: da tu nešta od boga uspomene nosi. Tako i jest. Na toj planini i u okolici ovoj, molili su se něgda Slovenci svomu Triglavu, bogu neba, zraka i zemlje, ili kako něki vele, pakla. Ovomu bogu običavali su Slavjani na najviših planinah činiti žèrtve. Starinski suvrěmeni pisac života Sv. Ottona, piše o tom sledeće: Stetin tres montes ambitu suo conclusos habet, quorum medius, qui et altior, summo paganorum Deo: Trigelaus dicatus, tricapitum habebat simulacrum, asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum Deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna, id est: coeli, terrae et inferi.

Isti onaj brĕg kod Štetina, na kom stajaše slika Triglava, zvao se je takojer Triglav, kao što i jedno selo kod Greifenberga u Pomorskoj zemlji: „Prope Gryphembergam est adhuc pagus Triglaf dictus ab hoc idolo.“ (Frenzel dissert. de Idol. Slav.)

---

8. Ti si vidio bunu
Epula, Batona.

Epulo zvao se je poslĕdnji kralj Istrianski. Lukava politika rimska odluči god. 180 pr. Kr. sagraditi tvèrdi grad Vogleju (Akvileu) na sĕvernoj granici nove Italie, proti pucim ilirskim i naseliti ga latinskòm naselbinom. Istriani oprĕše se tomu i zavadiše se s Rimom. U isto vrĕme poče i dalmatinsko-ilirski kralj Gencio, sin Plevrata (sravni Plevrat knez gorutanskih Slavjanah 648). Rimljane uznemirivati na moru Jadranskom.

U planinah istrianskih pobĕdi naprie Epulo čete rimske, nu poslĕ pobĕde navalisĕ Rimljani na spavajuće i gosteće se Istriane, i potukoše ih većom stranom. Epulo uteče u Novisad (Nesactium) i tu pade slavni taj muž od svoje ruke mačem probodjen. On je volio umrĕti, nego li pasti u robstvo.

Isto tako mislili su i mnogi podložnici njegovi. Na zidinah gradskih ubijali su oni svoje žene i svoju děcu; i zagèrlivši ih zatim, stermoglavce bacali se doli na glave Rimljanom. Na onih Istrianih, koji su pali u Rimske ruke, pokazaše Rimljani, koliko su znali štovati čine junačke, děla vèrhučovèčna. Pet tisuć šest sto trideset i dva slobodoljubećih Istrianah, prodali su oni za sluge i robove, a vitežke poglavare njihove dali su sramotno šibati i zatim glave im pokidati. Vidi Livia knj. 41. gl. 15.

9.

Bato i Pinez bili su vodje starih Ilirah. Kada nad rimskimi puci město senata zavlada samovolja pojedinih cesarah; podigoše se u velikom rimskom carstvu, skoro toliko malih tiranah, koliko biaše dèržavah. Od pèrvoga dèržavnog poglavara sve do najmanjega častnika, morali su gledati rečeni puci rimski, tudje narinjene ljude, koji noseći u hladnih pèrsih svojih samo mèržnju i preziranje, dèržaše podložnike svoje za marvu a sebe za polubogove. Pod Oktavianom, kad tlačenje i ugnjetavanje težke sile rimske najveći stupanj postiže, podigoše se grozovite bune u dèržavah rimskih, nečuvene prie. U dale

koj sěvernoj Němačkoj, kod zapadnih slavjanskih (vendičkih) narodah, i u mnogobrojnih dèržavah ilirskih, očitova se sve po redu duh jedne želje; sbaciti težki jaram rimski. — Muževi, kao što je bio Herman, Marbod i Bato, rode se rědkokad u dugih stolětjah. Ovde neima města da opišem po tanko zanimivu Historiu onoga vrěmena. O tom ću govoriti obširnie na drugom městu. Slavjani, koji nečitate Historiu, neka vam bude dosta znati: da je već onda narod naš pod nevidivom rukom radio za jednu svèrhu. Iliri! koji nepoznate svoju prošastnost, znajte! da je već onda krivica i ugnjetavanje razjadila praděde vaše na toliko, da su se u jednoj noći nepriateljem svojim kèrvno osvetiti morali. (Němački Historici zovu tu noć: die Illyrische Wesper.) A vi nepravedni poglavari Slavjanah! znajte; da je već onda několiko tudjih, oholih i pohlěpnih ljudih osam sto tisuć oružanih Ilirah podiglo na noge, pred kojimi Rim i Cesar rimski uzdèrhta na toliko, da već o spasenju dvojiti poče. Vi pako prokletstvom nesloge, laskanja i nemarnosti udareni sinovi Slave, znajte i to: da je neizměrnu onu vojsku poběđila nesloga, da je slavnoga vodju zapadnih pukah Marboda, podjarmilo laskanje, a velikog mudrog Bata uništila nesloga i njegovo dobro sèrce prema glavnomu nepriatelju Tiberiu. — Obadva ova muža kajali su se zajedno malo poslie, kad su za-

jedno u Raveni u zatvoru dèržani bili. Ali kajanje nenosi spasenja.

---

10. Vidio pasti Metul.

O boju metulskom, vidi članak u niěmačkom časopisu Croatia 1842. Nro. 22. gdi je i buna od Pineza i Batona obširnie opisana.

---

11. Slavio si Samona.

U šestom stolětju pali su bili miroljubni poljodělski Slavjani pod vladu oholih i poludivjih narodah. Franki i Avari počeli su oštrom šibom šibati raztrešene Slavjane. Kao što Dagobert kralj Frankah ukorěnjenu u narodu svome mèržnju prema Slavjanom time pokaza: što je 8,000 za pomoć molećih i u bavarskoj po njem nastanjenih Bugarah u jednu noć poubijati dao; isto tako kazivaše svoje preziranje prema Slavjanom avarski Bajan sa svojimi divjimi četami. On postupaše sa Slavjani kao razjareni nečověčni gospodar sa svojimi psi, ili kao divja zvěr sa pitomimi čredami. Fredegar suvrěmeni pisaoc piše, „da su robski Slavjani Avarom dvojvèrstno služili. U vrěme rata morali

su uvěk pèrvi u boj poći i čim su se s nepriateljem tukli, ležali su Avari u šatorih svojih, veseleći i gosteći se; nu jao Slavjanom, ako su uzmicati počeli, jer onda nisu znali gdě ih groznia pogibelj čeka, prěda oli straga. U vrěme pako mira čuvali su věrni Slavjani granice dèržavah Avarskih, plaćali im veliki danak, a po zimi prisiljeni su bili primati Avarske skitaoce u svoje siromaške kućarice gdć su im žertvovati morali svoje žene i kćeri svoje, a osim toga gledati, kako se pred avarska kola, města konjah i volah, po 3—5 siromaških ženah Slavjanskih uprezaše.

U ovo doba povrati se jedan bogati tèrgovac slavjanski iz daleka světa u domovinu svoju. Videći grozno ugnjetavanje naroda svoga, pozove on sve raztrešene puke slavjanske na oružje, zametne rat s Avari i Franki, te pobědi u groznih bojevih sve nepriatelje slavske. Ovomu tèrgovcu biaše ime Samo. Zahvalni i sjedinjeni puci Slavjanski izabraše ga za svoga vladaoca i on vladaše do smèrti svoje nad zemljom Slavjanskom, od baltičkoga sve do jadranskoga mora. — Znamenito je, kako se poljski, česki i ilirski historici tèrse dokazati, da Samo u njihovoj dèržavi utemelji vladu svoju; prem da je već to, što ga historici svih skoro slavjanskih pukah za svoga vladaoca napominju, najveći dokaz, da je bio vladar sveslavjanski, utemeljio on tu vladu

gdě mu drago. Neizměrnom silom vladaše on svakako, jer inače nebi bio mogao tolikoputah nadvladati silne Franke i uništiti najpèrvi u Europi gospodstvo okrutnih Avarah, od kojih nasta poslie staroslavjanska poslovica: „Pogiboše aki Obri, ihže niest ni plemena ni nasliedka“ (Nestor.)

Po Samovoj smèrti 662 (veli Šafarik u starožitnostih knj. II., list. 770) razpalo se je veliko vladarstvo slavjansko. — Duh velikoga toga muža nije se prelio u bezposlene i lěne potomke njegove.“ Ovo vladarstvo Samovo (veli Palacky) može se prispodobiti u Historii pojavljenju meteora, koj se iznenada porodi, da za kratkim sěvanjem opet izgine.

---

12. Gledao si Seljana,
Kom na stolcu svomu
Klanjahu se knezi
U koruškom domu.

Starinski, iz kamena prosto izdělani seljački stolac (sedeš) knezovah koruških, počiva sada kao mnogi drugi spomenici slavjanske slave, zapušten i od světa zaboravljen, na jednom polju medju Celovcem i razvalinom staroga grada slovenskog Svetovida. Po staroslavjanskom običaju redio se je tu za kneza svaki vladar koruški od pro-

stoga seljana slavjanskog, dobivajući nauk: da je svaka zemlja po naravnom pravu, vlastitost onih ljudih, koji ju obdělavaju i da su knezovi i vladari opreděljeni na korist narodah, a ne narodi na korist knezovah.

U mnogih starih knjigah opisan stoji taj stolac kojekako, zajedno s načinom, kako su se redili ovdě knezovi koruški. Da si Slavjani još bolje zapamte proste običaje pradědah svojih, stavljam na kratkom i ja ovdě moj opis.

U vrěme Sama, poslie razbitog jarma Avarskog i franačkog, ostà puk gorutanski bez gospodarah, bez plemićah, bez tlačiteljah. Samo biaše izabran od prostih ljudih, kao prosti čověk, za vladara sveslavjanskog, tim je rado morao dopuštati i pojedinim plemenom slavjanskim, da si mogu izabirati svoje poglavare. Tako je bez sumnje od puka gorutanskog izabran bio za kneza Vladuh, koj s uvedenjem svete věre i taj običaj u Korušku uvede, da se svaki novoizabrani Knez poniziti ima puku, te iz seljanskih rukuh primati vladu. Na ovu svèrhu sagradjen je rečeni stolac, urešen „koruškim Gèrbom“ i Slavjanskim napisom: Ma sveti veri? Veri, ma sud *).

*) Od ostaloga napisa mogu se samo čitati još pojedina słova kao: owiyet-Dv.

Na tom stolcu čěkaše sědeći prosti seljan slovenski, sa sakupljenim pukom, svakoga novoga kneza. Bez ikakove nàprave, u prostih sivih haljinah, pokrit slovenskim klobukom, nakitjen torbom, koja biaše napunjena sirom, kruhom i poljodělskim sitnim orudjem, opasan eèrvenim pasom i obut cèrvenimi opankami, oružan jedinom batinom pastirskom, morao se je približiti novi knez k tomu stolcu i k seljanu slovenskom. Dva dvoranika pratiše ga, vodeći uzpored cèrnoga vola i bělog mèrsavog konja. Straga slědjaše starosta (Grof) gorički sa 12 dèržavnih zastavah, za njim grof tirolski, za ovim plemići i ostale odlične osobe.

„Tko je ovaj čověk, što tako oholo ovamo stupa?“ Pitaše sědeći seljan sakupljeni oko sebe narod, kad kneza upazi.“ Vladar je dèržave naše!“ odgovori mu na to narod. „A je da li je on pravedan sudac? Brini li se za dobro domovine? Ljubi li s l o b o d u? Mà li svetu věru? Je da li je branitelj udovicah i sirotah?“ Pitaše zatim sve po redu isti seljan. „Jest i biti će“ odgovori narod. Na to stupi knez k seljanu i obeća, da za „s a č u v a n j e p r a v i c e i s l o b o d e,“ pripravan će biti uvěk, takovim siromakom postati, da se neće sramiti nazočnim volom i konjem pribavljati si hranu. Na to zapita opet seljan. „Kakovim će pravom odpravit on mene

s toga stolca?“ Na što starosta gorički odgovori,“ Za 60 dinarah pripravan je knez odkupiti tvoj stolac, i k tomu ova marva neka je tvoja, i ove haljine kneza neka su tvoje, a i tvoja kuća neka je prosta od plaće i danka.“ Kad se pogodiše, pristupi knez sasvim k seljanu, dobi od ovoga kao posvetitelja svoga, malu ćušku na lice, sa opomenom: neka bude pravedan sudac; na što mu seljan svoje mĕsto odstupi i sa svojim dobitkom kući otide. Sada stopèrv zasĕde knez stolicu, mahne golim mačem na sve četiri strane, popije podanu sebi čistu vodu iz seljanskog klobuka svoga, u znamenje čistote i umĕrenosti; te obeća opet svemu narodu, da će jednako i pravedno suditi i vladati. Tu sĕdeći imao je i to pravo: svakomu, istomu caru svomu, samo u slavjanskom jeziku odgovarati i narodu svomu suditi (Joh. v. Viktring.) Poslĕ toga otide on sa svim pukom u kapelu sv. Petra, koja na bližnjem brĕžuljku stoji i za odpĕvanom misom izvuče stopèrv seljanske proste haljine te obuče kneževske. Velika gostba slĕdjaše na to. Poslĕ podne otide knez s družbom i narodom na soljsko polje, sĕdne tamo na kneževski stolac, licem prama iztoku, i zakune se narodu, da će sve stare pravice i običaje vĕrno čuvati, na što i narod prema njemu vĕrnostju se obveže.

Ovu običaj obdèržavaše svi nadvojvode ko-

ruški sve do Friderika IV., sina Ernesta gvoždenoga, koj se god. 1414 poslědnji dadoše rediti na seljačkom stolcu. Friderik IV. kao car i kralj němački, dèržaše to za bezčastno, da sědne na ono město, gdě prie Slavjanski seljan sědjaše, prem da je osim mnogih drugih slavnih knezovah i veliki Otokar, kralj češki, sědio na istom stolcu. Zaman su stališi koruški sve potomke Ernestove opominjali i molili, da se rediti dadu na soljskom polju. Nèmački vladari znali su se uvěk ukloniti tomu redjenju svakojakim izpričavanjem. Car Maximilian I. obeća god. 1506 istinabog, Koruščem, da će se dati rediti na seljačkom stolcu, pod tim uvětom, ako na město njega tko drugi zakletvu položi; ali i to osta pri obećanju. Jedini nadvojvoda Karol, sin cara Ferdinanda II. dao se je poslie duge molbe, opet jedanput rediti na onda skoro već zaboravljenom i zapuštenom stolcu (god. 1564) nu opet pod ovim uvětom: da ga neredi slovenski seljan, da nemora položiti zakletvu pred narodom, i da ga imaju samo velikaši i plemići rediti to jest pokloniti mu se (huldigen). Tako se je iz redjenja porodilo poklonstvo. Kad čověk ovo Karolovo němačko poklonstvo u Měgizeru i Valvazoru čita, pa kad ga sa starim slavjanskim redjenjem sravna, uzavrije mu kèrv u sèrcu, od jeda i sèrditosti. Uvěk su znali Němci izopačiti ono, šta je iz Slavjanah prosto proižišlo.

13. Dunave! Dunave!
Otče slavskieh rěkah.

Da je Dunav, od starine rěka slavjanska, tko možě dvojiti o tome?! On teče većom stranom kroz dèržave slavjanske; Slavjani su mu podali ime, Slavjani su pèrvi broditi počeli po njem; pa i sada poznadu ga po imenu svi Slavjani, bili oni ma kako daleko od njega, bili oni ma kako neučeni i nevěšti u zemljopisu. U narodnih pěsmah svih plemenah slajanskih, napominje se često rěka ova. Česi, Poljaci i Rusi, Slovaci, Sèrblji, Bugari i Hèrvati, vesele se, kad ga napominju, svi pěvaju o njem kao o bratu svome. Pa ipak tvèrde Němci i Madjari, ovi naravni protivnici naši, da je Dunav od něgda rěka njihova. Na čast im bilo, mi ćemo znati silom uzdèržati si to pravo: da brodimo i plovimo po njemu, kao što mu i vrata njegova u cèrno more, zatvoriti možemo, kad samo hoćemo. Već prie tisuć pet sto godinah nazva slavni pěsnik Ausonio, Dunav kraljem rèkah ilirskih, čim u svojoj pěsmi na hvalu Carevah Valentiniana i Graciana veli:

Illyricis regnator aquis, tibi, Nile secundus,
Danubius laetum profero fonte caput.

> 14. **Probudite vaše,**
> **Pavle i Lazare.**

Tu se razumĕva Pavao knez Branković nazvan ban Kiniži, i Lazar knez serbski.

> 15. **Ti sve bóli ćutiš**
> **Nesretnog naroda,**
> **Koje njemu Nĕmac**
> **I brat Madjar podà.**

Slovaci, ovi mirni i najstarii stanovnici zemlje panonske, najčistie su uzdèržali narodnost svoju u visokih gorah tatranskih, kamo ni divji Madjar sa svojim konjem, ni gladni Nĕmac sa prirodjenom poblepom svojom dopèrli nisu. Nu koliko je najtužnia ova grana slavjanska u ravnoj domovini svojoj, kraj Dunaja, Vaga, i Morave, od Nĕmca i Madjara pretèrpiti morala, to nam dosta žalostno pripovĕda povĕstnica stara. Od Karola I., tako nazvanog velikog, toga pèrvog porušitelja i dušmana sloge slavjanske, sve do najnoviih vrĕmenah, nije bilo nijednog nĕmačkag Cesara, koj bi štogod osobito dobroga učinio bio Slovakom. Zla dosta i preko mĕre. Kako su Madjari

sagrěšili i kako još grěše proti Slovakom, znano je čitavomu světu. Nu premda su Madjari razorili zajedno s Němcem stolicu velikoga Svatopluka; premda su u slovački Višegrad nastanili bili aziatsko pleme Arpada; premda su dèržavu slavjansku nazvali svojim orsagom i proglasili se za gospodare svih narodah panonskih; ipak nije Slovak izgubio ufanja i uztèrplenja. U siromaštvu i u gladu, u poniznosti i u robstvu, čekaše on vrěmena bolja, dobu čověčniu. U čekanju tome gubio je mnoge najbogatie, nu ne najbolje sinove plemena svoga, koji su mu se gadno iznevěrili; prolěvao je kèrv za tudju, ponajviše magjarsku korist i slavu, radio je i trudio se, da mogu tlačitelji njegovi hodati obučeni u zlato, natèrpani blagom i vojevati proti životu i duhu naroda slovačkoga. Napokon dočeka on ipak srětno vrěme sadanje, vrata k staroj slobodi njegovoj otvoriše mu, ne saveznici i zajedno gospodari njegovi, nego duh vrěmena, junačtvo i smionstvo francezah, i grožnja slavjanstva. Ali još uvěk stoji Slovak samo pred vratima ovima; hoće li on napred i kada? znade samo onaj, koj vlada sudbinom sviuh narodah zemaljskih.

16. Běla goro běla!

Běla gora u Ceskoj, nesrčtno je město, na kom Čehia sjedinjena s Moravskom, Sleziom i Lužicom, izgubi svoju slobodu, ustav i snagu. Ili kao Dobrovski veli: „Bitva Bělohorska cély česki narod na duši i na těle ohromila a vysilila.“

Osmoga studna godine 1620, bijena je na toj běloj gori, ona bitka medju vojskom carsko-němačkom i kraljevsko - českom, u kojoj bitki zodobljene rane, još sada čehom zacělile nisu. Nadvojvoda bavarski Maksimilian i General Tilly vodiše tu Němce, Ilire, Slovake i Magjare; General Bouquoi Valone, Španjolce, Taliane i 2,000 Kozakah proti vojsci Ćeskoj. Němački knez Kristian Anhaltski vodio je Ćehe. S nijmi biaše sjedinjeno i několiko četah Betlemovih magjarskih Husarah, pod čeoničtvom Bornemise. Nesrětna im majka! ovi Madjari bili su i tu uzrok nesrěće Slavjanah, čim su pèrvi poběgli na hitrih svojih konjih i povukli za sohom sve čete česke (vidi Šiller 30jähr. Krieg, i Sporšil. Gesch. d. öster. Monarchie). Bitka bělogorska bila je izgubljena u isto doba, kad kralj česki, priašnji němački Kurfürst Friderik, u Pragu kod gostbe sèdjaše. Poslě bitke ostavi on zajedno

s němačkim knezom Anhaltom, Čehe na cědilu, bez glave i vodje, te poběgne u němačku zemlju svoju.

Po bělogorskoj bitki izgubili su Česi sva svoja stara prava; njihova narodnost i jezik propade u tminu; njihovim najplemenitiim muževom odrězali su Němci nečuvenim okrutničtvom glave, ruke i jezike, natakli su někoje i na kolo; sve nadjene česko - slavjanske knjige, u broju od više tisuć, spalili su na obćinskom městu; medju ostalimi sve iztiske Dalemilove kronike do 2 ili 3 komada (Pelcel list 729,) Četèrdeset i pet milionah Talirah pograbiše oni tu, preko 30.000 familiah protěraše iz Češke. (Joh. Müller Weltgeschichte 474). — Sada stoji na běloj gori sveta cèrkva, sagradjena na slavu one bitke; tamo hode još dan danas někoji Česi klanjat se bogu i veselit se u ono isto vrěme, kad se dèrži proštenje na uspomenu poběde bělogorske nad Česima. Učeni bolji svět oštro je odsudio već od davna onu gadnu dobu poslě bitke; a izpod Blanjika, pripověda česki puk, čuje se još danas žvenk oružja, drugovah Husinca i Cezime od Rosenberga, koji će osvetiti bitku bělogorsku.

17. S razvalinom Retre,
Arkone, Volina.

O starinskih slavjanskih gradovih Retri, Rigi, Arkoni i Volinu vidi Kollárov výklad k Slavi Dceri i Šafaríkove Starožitnosti.

---

18. Krakove! Krakove!
Ti baštino Kraka,
Ti slobode Poljske
I zibka i raka.

Krakóv, sagradjen (kako se priča) od karpatskih Hèrvatah, biaše poslědnje město slobode poljske. Pod visokimi slavjanskimi gomilami, (sravni ruski mogila i hèrvatski gamula) kao i pod krasnimi grobnimi spomenici, leže tu kosti: od Kraka i Vande, od Sobieskog i Ponjatovskog, od Košćiuškog (na brěgu Branislavi) i Dombrovskog, kao i od starih vladarah zapadno-slavjanskih i poljskih. Tu su se věnčali, tu su i stanovali kraljevi poljski, tu se je čuvala kruna s dragocěnostmi kraljevine poljske, tu je bilo sědište

nauke i mudrosti poljske. — Sada je slavni Krakov postao stolicom kreisamta němačkoga, a němački beamteri, to su vrědni dvorjanici stolice ove.

---

19. Lin, Orfeo, Tamir,
Nisu li to bili,
Koji su vas pèrvi
Duhom prosvètili ?

Svi starinski gèrčki pisci slažu se u tom, da su pèrvi europejski pěsnici i prosvětitelji Helenah rodili se u Trakii *. Iz Trakie bio je rodom najstarii pěsnik Lin, koga su nazvali Gèrci sinom Apola, i koi je naučio Gèrke rěči u verse skladati ter feničkmi pismeni pisati, (Diodor Sicullus). Iz Trakie bio je Museo i njegovo pleme Eumolpah, koje utemelji u Gèrčkoj mudra eleuzinska misteria tajnosti. Iz Trakie biaše pěsnik Tamir, koi, kako se priča, u boju s jalnima vilama oči izgubi, a Gèrke pèrvi s muzikom upozna. Iz Trakie biaše Orfeo, najpoznatii od sviuh, koi Gèrke nauči, što je Bog. — Neumèrle su još sada njegove rěči o Bogu: „Bog biaše pèrvi (veli on), Bog poslědnji na světu

*) Omnis Graeciae fabulositas, sicut et litterarum claritas, ex hoc primum sinu effulsit.

Plinius IV., 1.

s plamnim gromom u ruci; Bog je glava (početak), Bog srědina, iz Boga je sve proizniklo; Bog je koren od zemlje i od jasnoga neba zajedno.“ — Omir, od koga někoji pisci: (Characes, Suidas itd.) pišu, da su mu roditelji bili iz Trakie, naučio je od tračkih pěsnikah pěvati svoju Iliadu. Iz tračkoga grada Stagire bio je rodom i Aristotel, koj ljudem nova pravila podà, kako da misliti imadu.

Što se je u plodnoj Gèrčkoj učvèrstila prosvěta stara, a ne u brěgovitoj i kèršovitoj Trakii, nemojmo se tomu čuditi. Bogate rieke teku sve iz brěgovah dole, pa se onda stopèrv razšire, kad dodju na ravna polja i na zelene doline. Na mnogobrojnih otocih i u pomorskih gradovih gèrčkih, polaženih od umnih feničkih i egipatskih tèrgovacah mogla se je od Trakah usadjena prosvěta bolje učvèrstiti i razploditi, negoli na skalinah i na stěnah susědah gèrčkih.

Ja navadjam ovde Trake kao pleme slavjansko. Prem da mnogi od inostranih, a u novie doba i od slavjanskih protresateljah Historie, žele uvěriti učeni svět: da starinski Traki i Iliri, slavjanske kèrvi bili nisu. Nu što su upravo bili, to takojer još nitko dokazao nije. Da vidimo nekoje dokaze za slavjanstvo.

Najstarii europejski spisatelji svědoče: da stanovnici od Trakie i Ilirie, ni Gèrci, ni Latini,

ni Kelti (Gali) bili nisu. Herodot veli: da je narod tracki poslie Indah najveći na světu i ako bi pod jednom vladom stajao, da ga nitko nadvladati mogao nebi. Taj narod (veli on) stanuje u mnogih dèržavah, pod raznimi imeni, nu svi skoro imadu jednake običaje."

Isto tako veli Dionisios Periegetes 200 godinah poslie Krista: „Thraces qui terram immensam obtinent." Pa ovomu neizměrnomu narodu, ukorěnjenomu u Europi od najdavniih věkovah, da neima od šestog već stolětja ni traga ni glasa? — Ili je možebiti moguće, da su ga one směšane čete (ne narodi) keltičke, gotske, hunske, avarske, finsko-bugarske i karpatsko-slavjanske, koje su mimogred na Trakiu navaljivale i naseljivale ju, sasvim tako uništiti mogle, da već u šestom stolětju, od tračke, tobože svim onim četam tudje narodnosti, ni spomenka bilo nije, i da od prastarog, na toliko razprostranjenog jezika tračkog, u jezicih sviuh onih tobože inorodnih četah, nikakova uspomena ostala nije? — Na to odgovaraju Historici: „Jezik tracki sačuvao se je kod Epirotah u Arbanii." Nu premda narod arbanski od něgda različiti narod od Trakah i Ilirah biaše *),

*) Constat itaque, eorum sententiam haud veritate niti, qui pronunciant, Illyrios esse eos, qui Albani nominantur.
Laonicus Chalcocondilas Lib. I.

vodeći věčne rate š njimi, i prem da je, možebiti, kako Enea Silvio veli, srodan s onimi aziatskimi Arbani, koji su u najdavnia vrěmena na hvalinskom moru stanovali i koje Suidas i Stef. Bizant: medju Kelte (gens Galatarum) broje: nemože se ipak nipošto dokazati, da su ovi malobrojni Arbanasi, potomci najvećega za Indi naroda tračkoga. Bivši negda u susiedstvu poslie tako izobraženih Gěrkah i Rimljanah, morao je imati trački narod barem poněšto izobražen jezik; pa da takov jezik toliko sile u sebi imao nebi, da se gdě koje rěči od njega u jeziku onoga naroda sačuvale nebi bile, što sada u Trakii i Ilirii stanuje? ili barem da gdě koja stranka novoga u Trakiu naseljenoga divjega naroda taj jezik poprimila nebi bila? — Znamo s druge strane, da su finski Bugari, jedva što su se u staru Trakiu nastanili i poněšto se spoznali s prosvětom, primili onda već u onih krajevih vladajući izobraženi jezik slavjanski. Taj jezik, da je bio ondě novi, zaisto tako izobražen nebi bio mogao biti, kao što je bio jezik starih Trakah i Ilirah. — Nu na srěću našu, ostalo nam je još opisanje običajah, nošnjah, s načinom života i zidanja kućah od starinskih Trakah, koje se sasvim sa onim od sadašnijih slavjanskih Ilirah slaže. K tomu zabilježili su nam starinski pisci mnoga imena od pukah, městah, rěkah i osobah tračkih, koja svaki, slavjanskomu jeziku i malo věšt, odmah za slav-

janska spoznati hoće. Ja ću o ovom predmetu na drugome městu obširnie govoriti, ovdě stavljam samo někoja imena, kako sam ih u Herodotu, Pliniu, Liviu i Štefanu Bizantinskom slučajno našao:

Imena pukah: Na brěgovih i gorah tračkih dolaze u najstarie vrěme: Bardi, Brigi, Brizi, Gorali. A u dolinah, i u kèršovitom (kersoneskom) podolju tračkom: Dolonci (Dolenci) Dolioni, Dolopi. Za njimi Besi (pod Gracianom stanovali su tu Taifali) i dobri Dobéri; potom: Čakoni, Dardani (od darde, hasta, Pfeil), Derei, Druga(e)ri, Kriviči (Krobici), Mizi, Neropsi, Odrisi (sravni Odra) Ortaci (Artaci) Podanci (Podangi) Sapi, Satri, Seljani (seleni, seli) Serbali (Triballi) Serdi itd. —

Imena rěkah: Batina, Bargja (Bargus) Drilo (Drin), Lisa, Maruša, Mestov, Mokra (Makron) Prut, Strumen, Strumnica (Strymon) Trava itd.

Imena brěgovah: Bora, Cerovnik, (Cerauni montes), Čista stena (cisthene sacer mons. Suidas) itd.

Imena gradovah i městah: Agora, Babile, Bilazora, Bižo, Cipsela, Dardana, Doliče, Driš, Golajka (deržava) Ismara, Javorina, Katuka, Kerstonika, Kolibe, Lipar, Lisa, Medika, Medziber (d) na, Mokra (Makron

medju dvimi mori)i Niš, Odrana (Adrona), Palena, Perna, Rilo (a) Saba. Sela, Selibria, Skopje (i) Smila, Srem (Sirmion) Stobi, Stol(us), Smila, Strəmba, Struma, Stubara, Tirodica, Tinda, Uskana, Zernac, Zdebrin, Zora (Azora) itd. Od gorerečene Selijmbrie veli isti Stefan Bizantinski slědeće: Selymbria, sic vero vocata fuit a Selye — Bria (sravni vriati, zavarati) enim secundum Thraces urbs, et Selys urbs (sravni selje, i selo).

K tomu svemu dolazi još i svědočanstvo Armenskoga spisaoca Mozesa od Korene, koj rodjen u četvèrtom stolětju, osim pet plemenah slavjanskih (Sglavain) i novih naselnikah gotskih, od nikakovoga drugoga puka u Trakii stanujućeg ni spomene nečini. Ili je možebiti već u četvèrtom stoletju stari trački narod u zemlju propao? Isto svèdoči i gerčki pisac Teofilakt Simokata, koj živući u šestom věku očito veli: da su se Slavjani trački, u staro vreme zvali Gete. Getae seu quod idem est Sclavini. Lib. III. e. IV., i dalje: Getis, hoc enim illis (Sclavis) nomen vetus est, Lib. VII. c. II.

20. Na ilirskoj zemlji
Rodiše se oni.

Da obrane narodnu slobodu svoju, ustali su bili pod dvima Batima i Pinezom (Pinez, Pinet) ukupno svi Iliri proti vladi rimskoj. U znamenito ono vrěme biaše utemeljitelj čověčnosti i světe věre: Isus Kristus, jedva šest godinah star. — Nesloga poběđi fizično nebrojene one ćete ilirske, pred kojimi se car i puk rimski na toliko ustraši, da je uzkliknuo: „u deset danah mogu bit Iliri u Rimu!“ Ali jedva da su izlično pali Iliri pod gospodstvo rimskog senata i njegovih despotičkih carah, uzvisili su se oni za mala, naravnom svojom silom nad Rimom i senatom, podělivajući Rimu i cělomu světu care i gospodare.

Poslie kako su probodeni pali okrutni carevi: Galba, Otto i Vitelius, naslédnici okrutnoga Nerona, izabran bi pèrvi po ilirskoj vojsci za cara: Vespasian, od priprostoga roda. — I jedva što bi blagi Pertinako umoren, pokazali su se opet světu Iliri kao osvětitelji uvrědjene čověčnosti; pošto su u srěd svoga doma izabrali za cara umnog vodju Septimia Severa. Š njim na čelu stigli su Iliri kao tice iz zraka, u několiko danah iz domovine svoje u

prestrašeni Rim i kaznili su ondě i razagnali razkošne rimske pretoriane. Zahvalni Afrikanac **Sever** sastavi onda nove strahovite čete pretorianske iz samih skoro rodjenih Ilirah i podà njihovomu vodji (Prefectu) pèrvu oblast za carem. — Grad Rim, koj gledaše nĕgda sramotno za Ilire slavje nad poslednjim kraljem ilirskim Genciom, i nad vodjami Batom i Pinezom, morao je sada stenjati pod gvozdenom silom **ilirskoga oružja**. — Vlada ilirske vojske nad Rimom, **nad svĕtom**, bi u ono vrĕme ustanovljena. To nisu moje misli, nego su izrečenja tudjih historikah.

Ponajviše ilirske čete pokorile su pod Severom, za četiri lĕta, bogate iztočne i smione zapadne puke, a po smèrti njegovoj, čim su šnjime u red stavili bili cĕlo carstvo, poubijali su bĕsne tirane **Karakalu** i **Hielogabalu**; te postavili za cara krĕpostnoga Alexandra Severa.

Sve do **Decia**, izuzamši **Maksimina** iz Trakie, izabirali su vojaci ilirski careve iz **tudje** kèrvi, nu s **Deciom**, kog su **mačem prisilili**, da je primio čast carsku, utemeljili su dinastiu ilirsku i prevratili carstvo rimsko u vladanje ilirsko. Malo historikah učinilo je do sada učeni svĕt pozornim na to: da počemši od Decia, sve do Konstantina i njegovih sinovah, svi skoro carevi rimski, ili od ilirske kèrvi, ili po Ilirima izabrani, stolicu svĕta zasĕli bia-

hu. — Ovi carevi zaboravivši na oholi Rim, koj narod njihov nĕgda podjarmi, utemeljivali su izvan Rima konak svoj. Bogati gradovi Srĕm, Milan, Nikomedia, Solin, Niš, i Carigrad, postali su pod ilirskima Carima, stolice carske. Svaki skoro od ovih Carevah skèrbio se je najprie i najbolje za domovinu otacah svojih. Tako biaše Deciova skèrb pèrva, proterati Gote iz dàržavah ilirskih; on pade u boju proti ovim barbarom skupa sa svojim sinom, ne za Rim, nego za domovinu svoju. Poslie izgubljene ove bitke htio je Rim sramotnim dankom kupiti mir od Gotah, nu Iliri protĕrali su ih mačem, pod načelničtvom svog vodje Emiliana.

Kratko vladanje okrutnih neilirskih naslĕdnikah Deciovih, nezaslužuje da se napomene u Historii onog vrĕmena. Veliko carstvo svĕta razpalo bi se bilo već onda, da mu staru slavu i silu Iliri opet podali nisu. Nu čujmo o tom slavnog englezkog historika Gibona: „Pod tužnim vladanjem Valeriana i Galliena (veli on) biaše carstvo svĕta od vojnikah, tiranah i barbarah potlačeno i skoro uništeno, kad ga opet oslobodi i proslavi cĕli red velikih vladarah, koji rodom biahu iz bojnih dèržavah ilirskih. Za kratko vrĕme od 30 godinah pobĕdili su Klaudio, Aurelian, Probo, Dioklecian i njegovi druzi, vanjske i unutarnje nepriatelje vladanja, ojačili su s nova vojničkom disciplinom dèržavne granice i zaslužili

su slavno ime novih utemeljiteljah rimskoga světa,"

Kao što Srěmac Decio, vodio je i Dalmatinac Claudio, najprie u Ilirii rat proti Gotima. Isto tako vojevaše, najprie za svoju domovinu Srěmac Aurelian, nazvan od svojih zemljakah spasitelj Ilirie, a od spisateljah rimskih ponovitelj světa (Restaurator orbis).

Srěmac Probo, nazvan drugi Hanibal, obogati svoju domovinu vinskom lozom, obrati srěmske močvare u plodna polja, te ukrasi osim drugih gradovah, Sisak. — Dalmatinac Dukljanin (Diokles) uresi Solin, kao što Srěmac Maksiminian okolicu srěmsku, prekrasnimi palačami, od kojih srěmska, žalibože, već za vrěme Aurela Viktora u razvalinama ležaše, nu solinskoj divi se još sada cěli učeni svet. Galerio, pod kojim dèrhtaše Rim pred četami ilirskimi, dao je izsušiti jezero Pleso u Panonii i izkerčiti divje šume okolo njega. Konstantin ukrasi toplice Jaske i Srěm u Panonii, rodni svoj grad Niš u Mözii, i Carigrad; — ostali carevi druge gradove i druge okolice ilirske.

Ali ne samo do Konstantina i njegovih sinovah vladali su sinovi Ilirie nad světom. Od Konstancia do Momile *) Augustula sedělo je

---

*) Sravni Momčilo stric kraljevića Marka.

još devet Ilirah na stolici carskoj, izmedju kojih se Licinio i Vetran od istih rimskih i tudjih historikah, carem ilirskim imenuje. Isto tako ravnalo je bizantinsko carstvo od Leona velikoga do Teodore, mnoštvo Ilirah, medju koje se i Justinian, nazvan Upravda i Bazilio sa svojom porodicom broje.

Na koliko je pako isti Rim rečene svoje barbarske careve slavio, može se zaključiti iz toga, što je cara Decia sa svojim sinom, zatim Klaudia, Aureliana, Diocleciana (kao pèrvoga privatnoga čověka) Konstanciusa, Konstantina, Joviana itd. medju bogove ubrojio, a Klaudiu osim toga podigo zlatni stup s obrazom njegovim pred kapitolom rimskim. Ali čim su carevi i vojnici ilirski dèrmali světom, stenjao je puk ilirski pod robstvom rimskim, pod gospodstvom duha rimskoga. Obširnie o carevih ilirskih vidi članak u Danici ilirskoj 1842 (br. 2).

21. Němci, aj vi Němci!

Premalen je ovde prostor, da opišem sva ona okrutničtva i proganjanja, sve one nečověčnosti, nepravde i sramote, koje su Slavjani pretèrpili u najstarie i najnovie vrěme od němačkoga naroda, od němačkih vladarah i němačkih spisateljah. Svaki skoro list slavjanske i němačke Historie svědoči to bolje, nego bi ja slabim mojem perom opisati mogo.

---

22. S Vendi ste uzbili Cezarovu silu.

Veneti armorički, u današnjoj francezkoj Vendéi, bili su bez dvojbe Slavjani, i po svědočbi starih Historikah rodjaci Venetah jadranskih i baltičkih. Vidi Šafarik : Ueber die Abkunft der Slaven str. 68. „Suroviecky hat mit Recht, wie wenigstens ich überzeugt bin, die armorischen und belgischen Venden den Slovenen vindicirt.“ itd. Slobodoljubni ovi Veneti, kao umni ljudi, věšti brodari i hrabri vojnici, kao što ih Cezar opi-

suje, branili su pod svojim Viridovićem (Viridovix. Caesar) svoje pomorje i francezke granice s najvećom razjarenostju.

---

23. S Eciom predobiste Paklenog Atilu.

Kao što su ilirsko-rimski carevi: Probo, i Juliau, oslobodili sa svojimi četami Galiu od němačkoga jarma, isto tako izbavi za vrěme cara Valentiniana rodjenog Ilira iz Cibale, slavni vodja rimski Ecio, kog Dorastan grad ilirski porodi, Galiu od jarma hunskog, kad na katalanskoj poljani Atilu i njogove Hune poběđi.

24.

Ja zovem ovdě Atilu paklenim. Čujmo što od Hunah starinski i novii historici govore: Jornandes, gdě od Hunah piše, veli od poroda Hunskog, polag svědočbe starinskih věstih, slěděće: „Filimer, kralj Gotah, našo je bio u svojoj

vojsci několiko nevaljanih ženah, koje su se u njegovom jeziku zvale Aliorune, nu jer su mu vojsci škodljive bile, protěrà ih on daleko, i zapovědi: neka se u pustinje odtěraju. Tu ih nadju zlobni dusi, koji se po pustinjah skitahu, sdruže se š njimi sramotnim savezom, i od takovih gadnih roditeljah, porodì se pakleni, poluvražji narod hunski. Ovaj narod živio je najprie u paklenih jazjh, njegovi ljudi bili su maleni, (exile hominum genus) sluzili su se hrapavim jezikom, koj se samo nešto čověčjemu glasu prispodobiti može, u kipu pako polučověčjem, nosili su oni divju zvěrsku narav.“ Vidi Jornandes de rebus Gothorum, lit. B. III. i Valvazor V. p. 214. Isto tako veli slavni Voltair čim o starih Historicih govori: „Piše se, da su u Skitii stanovali pakleni dusi, koji porodiše Hune.“ U dělih naroda toga imamo u Historii dokazah dosta, da su Huni i njihovi Aziatski rodjaci priličili više vragovom, koji sve razorivaju i uništuju, nego li ljudem, kojih je svérha graditi i oplodjivati.

25. Hvala bi jedina
Rěči i prevara.

Što je Napoleon sa svojimi Francezi učinio za najvěrnie drugove svoje Poljake, i što za razkomadanu Poljsku, to zna cěli svět. Francezi su uvěk jedino gladkimi rěčmi, i velikimi obećanji, osobito u novie vrěme, podpomagali Slavjane, ponapose Poljake

26. Poda tebi slavne
Probe i Belizare.

Probo, jedan od najslavniih carevah rimskih bio je rodom iz Srema, kao što Belizar, poběditelj Gotah i Vandalah, iz Čermena u Ilirii.

27. Koji su mu jezik
I u cèrkvi stèrli.

Rimska cèrkvena vlada usadila je poradi raznog nauka vĕre Kristianske, pèrvi koren razpre u pokèršteni narod slavjanski, osobito ilirski. Papa rimski bio je uzrok, što su Hèrvati svoga dobroga kralja Stĕpana u monastir zatvorili, a papinskog Zvonimira na svom saboru umorili. Pohlepa cèrkvenih gospodarah rimskih oslabi i upropasti sĕmenom razpre Carstvo bugarsko i sèrbsko. Proganjanje inovèrnikah od strane rimskih fratarah i legatah razori slogu u Bosni, Hercegovini i Neretvi, ter svali sve ove dèržave pod jaram turski. Isto tako uništi cèrkvena vlada rimska, uvedeni već posvuda u cèrkvu i u sudišta jezik slavjanski, kod svih skoro Katolikah slavjanskih, jezikom rimskim i podkopà time ponajviše narodni duh slavjanski i narodnu slobodu slavjansku.

28. **Madjari! Madjari
Vi potomci Huna.**

Madjari, kako se i sámi zovu: potomei Atile i rodjaci Kumanah i Avarah, još su i sada one iste naravi, koju su okrutni ovi puci prenĕli iz Azie u Europu. Još sada vlada u Madjaru ona aziatska nadutost, u kojoj on sebe za nĕsto boljega smatra, nego što su drugi narodi; još sada vlada u njem ona pohlĕpa za gospodstvom, koju su pokazali svi narodi aziatski. Još sada živi narod madjarski rado na svojih pustarah u lĕnosti, od tudjieh žuljĕvah od tudjieh trudovah. Malo tèrgovacah nalazi se u narodu tome, malo rudarah, brodarah itd. još manje umĕtnikah i knjizĕvnikah. Ono malo što ih ima, pripada ponajviše gadnomu izrodu slavjanskih i nĕmačkih renegatah.

Poznato je iz historie, da Madjar nikada duševno nad ugarskom vladao nije. U čitavoj historii ugarskoj nalazimo medju zaslužnimi i slavnimi osobami, malo kojega od plemena madjarskoga. Najslavnii kralj ugarski Ludovik I. i njegov otac, bili su Taliani. Matiaš Hunjad bio je sin Sibinjanin Janka, komu biaše otac Vlah a majka Serbkinja. Hrabri

Vladislav, koj poginu kod Varne, bio je Poljak. Najslavnii ugarskih dèržavah knezovi Zrinjski i Frankopani, bili su Hèrvati. Zapolja, Kiniži Branković, Boćkaji, Rakotzi, Nadaždi - Prodanići, Sirmaji (od srĕmskoga Kreča) Palfii, Erdödii, Banfii, Deževfi od Černeka, Festetići, Šomšići, Horváthı, Grasalkovići, Ilješhazii, Jankovići itd. itd. proizilaze iz kèrvi slavjanske

Odkad ugarska stoji, nebiaše znamenite bitke koju bi Madjari sàmi predobili bili. U boju proti Svatopluku pomagali su im Slavjani i Nĕmci. Za vrĕme Ludovika I. bili su vodje ugarske vojske sami skoro Slavjani. Medju njimi najznamenitii Lacković i Bebek, koji su sa slavjansko-ugarskimi četami u istoj Italii ime svoje osvĕtlali. Poslie smèrtnih porazah kod Šaja, Varne, i Muhača, kad o Madjaru po Ugarskoj već ni spomene bilo nije, protĕra hèrvatski mać Mongole i Tatare iz Europe, a ruka sèrbska, hèrvatska i poljska, gospodujuće nad ugarskom Turke iz dèržavah ugarskih, preko Dunaja, Save i Une. Pa to sve pripisuje ipak prenapetost i oholost madjarska samo sebi. Madjar hoće da bude u ugarskoj sve, da ima sàm svaku slavu, da uživa sav plod svakoga truda i svake radnje inieh narodah, pa zato podaje onim koji su radili i trudili se, za nagradu: robstvo, vĕšala i smèrt. Kao što su Madjari, siromaški ovi skitaoci aziatski, jezik svoj skerpali tu-

djimi rěčmi, isto tako žele malomu neznatnomu svomu plemenu prikèrpati sve druge narode, pod ugarskom krunom živuće. Pa šta onda? Onda žele u novoj svojoj Madjarii da nastane drugo vrěme Atile, kad bude mogao veliki narod madjarski, obučen u skèrpanu šarenu haljinu, kao kakav talianski bajazzo, zapovědati svoj Europi jezikom hunskim i sa čitavim světom traktirati u ovom najsladjem jeziku sviuh jezikah. — Nu nastala su sada druga vrěmena; poněšto duh slobode, jednakosti i bratinstva, ponešto pako oružana ruka slavjanska, razsvětlit će možebiti zaslěpljeni od prevelike oholosti um magjarski, te će oni uviditi istinu nauka našega; da se tupom glavom zid probijati neda.

---

29. Kog bi žezlo kandžuk, A rogovi kruna.

Kandžuk, taj simbol sěverno-aziatskoga duha biaše tako dobro poznat Hunom, kào što i vrědnim rodjakom njihovim Mongolom, koji ga Rusom na uspomenu svoga gospodstva ostaviše. Znano je, da ovaj Epiteton i Atila od staroga světa dobi, koj ga nazvà bićem ili kandžukom světa. (Flagellum mundi). Što se rogovah tiče, moramo znati, da sve slike Atilove, koje su do nas doperle, njegovu glavu na-

rešenu s rogovim predstavljaju. Učeni ljudi kažu, da je to znak jakosti, prosto im bilo.

> 30. Strah biaše oni
> Kèrsta i pogana,
> Vèrgnuvši pó světa
> Pod noge Sultana.

Po razpadnutju carstva rimskoga, razlomi se i velika Iliria u mnoge častice, te pade pod gospodstvo različitih narodah barbarskih. Izpod jarma ovoga izbaviše se puci ilirski u šesto stolětje, něšto vlastitom svojom silom, něšto pomoćju odaljene bratje slavjanske, koja u ono doba u politički svět krěpkim dělovanjem stupati poče. Tako se na priměr izbave Dalmatini i dolnji Panoni izpod jarma avarskog i franačkog, pomoćju sěverne bratje Hèrvatah. A Mizi, Dardani, Triballi ponešto i Traci, pomoćju Sèrbaljah. Děržave ovieh dobiše onda od izbaviteljah svojih i nova politička imena. Kad pako nad velikim carstvom sèrbskim i bugarskim, nad kraljestvom bosanskim itd. zavlada Turčin, uprav tako, kao što je prie vladao Rimljan; ponovi se opet u dèržavah ilirskih starinsko stanje naroda i starinsko odnošenje ovoga prema tudjoj vladi. Negdašnji ilirski Pretoriani i Veterani; preporode se

opet i dobe od Turčina ime Spahiah i Janičarah *). Město Prefektah, i Pretorah, postanu Iliri pod carstvom turskim Veziri, Beglerbegi, Paše itd. — Kao što su nĕgda izabirali i skidali ilirski Pretoriani care rimske, isto tako izabiraše ilirski Janičari care osmanske. Mnogi Ilir postade i vladarom dèržavah europejskih i aziatskih. Da nije ustanovljena bila čast carska u kèrvi osmanskoj, zasěli bi bili Iliri i stolicu carstva turskoga, isto onako, kao što su sěli predji njihovi na stolicu carstva rimskoga. Nu ipak su i pokraj Sultanah vladali mnogi muževi našega naroda isto tako, kao da su i sami cari bili.

Osobito znamenita je doba Sulejmana velikoga u historii osmanskoj. Doba ova može se sravniti sasvime s vrěmenom Dioklecianovim iz historie rimske. Za vreme ovoga i onoga cara bile su sve skoro veće časti u carstvu, podeljene Ilirom; za vrěme ovoga i onaga cara, dèrhtaše cěli skoro svět pred četami ilirskimi; za vrěme ovoga i onoga cara, biaše četiri najvećih dèržavnih poglavarah tesno svezano, ne samo po priateljstvu, nego i po kèrvi, kroz žene svoje. Carevi Dioklecian (Dukljanin), Maksiminian, Konštancio i Galerio bili su rodom Iliri, a uzajemno

*) U Austrianskom carstvu načinili su iz njih podobne čete pod imenom graničarah. Hočedu li ovi tako dèrmati i vladati Austriom, kao što Pretoriani vladaše Rimom a Janičari Turskom, učit će nas bližnja budućnost.

tasti i zeti. Tako biaše i veliki Veziri: Rustem, sin Radoje Opakovića iz Hercegovine, slavni Mehmed Sokolović iz Bosne, Siavuš iz Slavonie i Piale iz Hèrvatske, zeti caru Sulejmanu i njegovomu sinu Selimu. Isti ovi dva carevi rodili su se od slavjanskih majkah. Pèrvoga mati biaše Bosanka iz Zvornika, drugoga pako Ruskinja, imenom Vesela.

Ali i svojim renegatnim duhom mogu se prispodobiti ovi i oni Iliri. Jer premda su pod Rimljani i Turci imali političku vladu u rukah svojih, radili su ipak sve za tudjinstvo, a skoro ništa za slobodu, nezavisnost i slavu naroda svoga.

Nu ne samo pod Rimljani i Turci biaše to prokletstvo Slavjanah: da su najveći njihovi muževi radili sve skoro za samo tudjinstvo. Mi vidimo to isto opetovano od Slavjanah i u historii Němačkoj, Magjarskoj, Mlětačkoj i Francezkoj. Duboka tuga obuzimaše me uvěk, kad sam čitao o velikih bojevih němačkih carevah: Karla I. Ludvikah, Friderikah Sigismunda itd. Ugarskih kraljevah Ludovika I. Matiaša, Vladislava itd. O ratu Mlětčanah u Kandii, proti Genovezom, Turkom, Talianom i ostalih narodah. O groznom europejskom ratu trideseto- i sedmolětnom. Te najposlie o boju francezkom. Koliko

je u ovih ratovah palo Slavjanah! Koliko se je tu Slavjanah proslavilo junačtvom i velikimi čini! ali ne na korist svoga naroda, nego ponajviše na propast njegovu, a na korist tudjinstva. Istom tako napunjena je historia knjiženstva rimskoga i gèrčkoga, němačkog, talianskog, turskog i madjarskog, s imeni slavnih spisateljah, koji su bili od kèrvi slavjanske, upotrèbljivajuči duh svoj i znanosti svoje na podignutje tudjinstva.

U isto sadašnje vrěme slobode, vidimo u Italii, kako ponajviše naš narod slavjanski, vojuje kao razjareni lav proti narodu, koj listom ustade, ne proti nama, nego proti tiranskomu tudjinstvu, za prirodjenu slobodu svoju i narodnu nezavisnost. Vidimo naš narod u Českoj, kako proti bratji vojuje, koja narodnu slobodu steči želi. Vidimo u susědnoj Sèrbii i Bosni, kako mnogi rade o tome sa svimi silami: da se tamo tursko gospodstvo uzdèrzi i da Slavjan po ćitavoj turskoj ostane rob. Vidimo u Ruskoj, kako milioni ustaju na noge i hvataju za oružje, kad čuju, da brat njihov u Poljskoj naměrava steči slobodu. Vidimo i u Ugarskoj, vidimo u Slavonii, Hèrvatskoj, Dalmacii i po Slovenii, kako se kupe izdajice naroda sve na gomile proti narodu svome, kad ćuju da bratja po rodu, kèrvi i jeziku ustaju u kolo, da sbace jaram tudjieh narodah i tudjieh vladah.

Ista najnarodnia vojska slavjanska, uzduž krajine turske, koja se junačtvom i ljubavjom domovine

tolikokrati proslavi, ocèrnila je slavno ime svoje samo time, što je tolikoputah na novo metnula jaram tudjinstva na vrat bratje svoje.

Hoćeli to tako i u napredak ostati! Hoćeli Slavjan, na jugu i sěveru, na iztoku i zapadu, izbaviti se izpod robskog tutorstva tudjinacah, te postati svoj i zajedno slobodan? To će rěšiti možebit još ova godina. — Nu samo jedan put vodi k tomu cilju, taj put je savez sviuh Slavjanah, savez u svakom smislu, proti svim narodom, osobito proti Němcom i Madjarom, ovim najlutjim nepriateljom Slavjanstva.

IKS.

Pogrěške tiska u pěsmama.

Na strani	2	slovanstvo,	město:	Slovanstvo.
«	«	pjicha,	—	pycha.
«	«	Antoniu,	—	Antonin.
5	«	Vetikanu,	—	Vatikanu.
7	a	slvska,	—	slavska.

U ZAGREBU,

Tiskom Franje Župana.